
В. В. Афанасьєв,
завідувач лабораторії
кандидат юридичних наук;
М. В. Буроменський,
провідний науковий співробітник,
доктор юридичних наук;
О. Ю. Шостко,
старший науковий співробітник,
кандидат юридичних наук;
О. О. Чаричанський,
науковий співробітник;
В. В. Зайда,
молодший науковий співробітник.
НДІ вивчення проблем
злочинності АПрН України

ДЕЯКІ ПИТАННЯ БОРТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В США ТА ОКРЕМИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Боротьба з організованою злочинністю набуває все більшого значення і стає одним з найважливіших чинників міжнародного співробітництва в кримінально-правовій сфері. Національні засоби протидії організованій злочинності все частіше виявляються або неефективними, або малорезультативними. Односторонніх зусиль держави тут недостатньо.

Причина такого становища полягає в тому, що злочинність все більше стає фактом міжнародного характеру. Перш за все це стосується організованої злочинності, для якої сама інтернаціоналізація є життєво необхідною як засіб самозбереження. У цих умовах для протидії їй у держав немає іншого шляху, як об'єднати свої зусилля. При цьому не можна обмежуватися однією уніфікацією кримінально-

го законодавства. Питання повинно ставитися значно ширше, охоплюючи всі аспекти державної політики боротьби зі злочинністю. Ось чому великого значення набувають порівняльно-правові дослідження боротьби зі злочинністю. Саме з їх допомогою можна досягти розуміння організаційно-правових механізмів у даній сфері, а значить і можливих шляхів координації взаємодії таких механізмів. На сьогодні питання може включати в порівняльно-правові дослідження не лише національні, а й локальні механізми боротьби з організованою злочинністю, наприклад, механізми Європейського Союзу.

У пропонованій статті узагальнено результати дослідження деяких ключових питань боротьби з організованою злочинністю.

США мають сімдесятилітній досвід боротьби з організованою злочинністю. Особливо активізувалась ця діяльність після Другої світової війни, коли було прийнято майже 10 законів.

Першим з них був закон Гоббса про боротьбу з рекетом (Hobbs Antiracketeering Act) 1946 року, потім — Закон Ландрема-Гриффіна 1959 року про боротьбу з рекетом у профоб'єднаннях. У 1968 році був затверджений комплексний Закон про контроль над злочинністю та безпекою на вулицях (Omnibus Crime Control and Safe Street Act).

Однак найбільш важливим, ефективним та чинним до цього часу є Закон про контроль над організованою злочинністю 1970 року. Центральне місце в цьому законі належить 9-му розділу, відомому під назвою РІКО. Статут РІКО був спрямований на запобігання інфільтрації організованої злочинності в легальний бізнес. Було проголошено незаконним керування підприємством «за типом рекетирської діяльності».

Як доповнення до РІКО можна розглядати деякі з норм Закону про всеохоплюючий контроль над злочинністю 1984 року. Згідно з цим нормативним актом було розширено федеральну юрисдикцію на деякі види злочинів, якщо вони вчинялися в інтересах злочинних об'єднань рекетирів.

Дуже важливими є також закони, прийняті у 1986 році. Це Закон про контроль над відмиванням грошей і Закон про боротьбу зі зловживанням наркотиками.

Розробка дефініції організованої злочинності має значну наукову та практичну цінність. У 1967 році після вивчення феномену організованої злочинності в США юридична комісія по застосуванню закону і здійсненню правосуддя сформулювала одне з найперших визначень цього явища: «Організована злочинність являє собою спільноту, що має на меті діяти поза контролем американського народу та його уряду. Вона охоплює тисячі злочинців, які належать до структур, подібних за складністю до будь-якої великої корпорації, підпорядковані своїм законам, що застосовуються з більшою жорстокістю, ніж закони уряду. Її дії не імпульсивні. Це результат складних угод, спрямованих на контроль над усіма видами діяльності задля досягнення надприбутків».

Таке широке та досить розмите поняття знайшло своє відображення в комплексному Законі про контроль над злочинністю та безпекою на вулицях 1968 року, в якому організована злочинність визначається як «незаконна діяльність членів високоорганізованої і дисциплінованої асоціації, що займається постачанням заборонених законом товарів чи наданням заборонених законом послуг, включаючи експлуатацію азартних ігор та проституцію, відмивання грошей, експлуатацію наркотизму, рекет у сфері трудових відносин та іншу незаконну діяльність членів таких організацій».

У розділі «Визначення» Закону про організації, що перебувають або функціонують під впливом рекету» (РІКО), рекетирська діяльність як така не визначається, а вказуються лише її різновиди, що караються за законами штатів та федеральним законом (§ 1961 РІКО).

Слід зазначити, що в законодавстві штатів також міститься різне визначення організованої злочинності. Найчастіше виділяють кримінально-правові ознаки поняття організованих злочинів. Так, у штаті Каліфорнія під організованим злочином розуміють діяння, що вчиняються двома або більше особами протягом тривалого часу. Далі йде перелік таких злочинних сфер, як рекет; аморальні дії (до них відносять заборонені послуги — проституцію, наркотики, азартні ігри); збут краденого.

У штаті Делавер дається таке визначення: «група, що діє поза законом, з метою одержання для себе матеріальних вигод», а згідно з кримінальним кодексом штату Міссісіпі під організованим злочинном розуміється змова двох або більше осіб про спільне вчинення корисливих злочинів протягом тривалого часу. Таким чином, серед американських юристів відсутнє єдине тлумачення поняття «організована злочинність».

Успіх у боротьбі з організованою злочинністю неможливий без державної стратегії її попередження. У США, наприклад, ця стратегія почала розроблятися в 60-х роках. Вона була втілена у відповідній федеральній програмі.

На початку 70-х років виникає ідея «сітьового» контролю організованої злочинності (виявлення усіх осіб, причетних до організованої злочинності) з перспективою завдання одночасного руйнівного удару по всій кримінальній мережі. Цей досвід використовується і в інших країнах, наприклад в Канаді. Там створений спеціальний банк даних, де збирається інформація про всіх громадян, щодо яких є відомості про їх причетність до організованої злочинності, тероризму, торгівлі наркотиками.

Велику роль відіграють аналітичні структури США. З ініціативи Р. Рейгана була створена національна комісія по вивченню діяльності організованих груп злочинців та розробці рекомендацій по національній стратегії боротьби з організованою злочинністю.

Розглянемо більш детально основні нормативні акти.

Першим великим кроком у напрямку тотального контролю стало прийняття в 1968 році комплексного Закону про контроль над злочинністю та безпекою на вулицях. Цей закон регламентував телефонні підслуховування розмов за допомогою встановлених мікрофонів. Однак тільки в 1979 році Верховний Суд США визнав законним та таким, що відповідає Конституції США, таємне проникнення агентів ФБР до приміщення приватної особи для встановлення електронної апаратури підслуховування. В Італії аналогічний закон, який наділяє спецслужби правом встановлення підслуховуючих приладів, було прийнято в 1982 році.

Для ефективної протидії організованій злочинності необхідно було криміналізувати саму діяльність по організації та керівництву злочинною організацією та членству в ній. Як було зазначено, у США перші кроки в цьому напрямку були зроблені в 1970 році з прийняттям Закону про контроль над організованою злочинністю. Цей закон був розроблений та прийнятий для «демонтажу» злочинних синдикатів. Він і нині не втратив свого значення. Особливої уваги заслуговують ті статті, де передбачена відповідальність членів злочинного формування не лише за окремі злочини, а й за організацію, керівництво та участь у злочинних угрупованнях, організаціях чи спільнотах. РІКО об'явив незаконним керівництво підприємством, що займається рекетирською діяльністю (причому під рекетом розуміється не лише вимагання, але й широкий спектр незаконної діяльності — вчинення двох будь-яких злочинів один за одним з 32, передбачених законодавством США протягом 10 років).

У 1970–1980 роках багато штатів прийняли свої закони щодо боротьби з організованою злочинністю. Можна згадати аналогічний закон штату Нью-Йорк, в якому були дані чіткі визначення термінів «злочинне підприємство», «систематична злочинна діяльність». Цей законодавчий акт дозволив правоохоронним органам: а) пред'являти обвинувачення та доказувати наявність систематичної злочинної діяльності та її зв'язок з діючими легальними та нелегальними підприємствами, які перебувають під контролем організованої злочинності; та б) застосовувати засоби впливу як кримінальні, так і цивільні, тобто проводити кримінальне розслідування та застосовувати кримінальне покарання (традиційний метод), або проводити цивільне розслідування та застосовувати заходи впливу цивільно-правового характеру.

При цьому термін «злочинне підприємство» означає групу осіб, які поділяють загальну мету вести злочинну діяльність та об'єдналися у відповідну спільноту, яка існує постійно, має постійну структуру та злочинну мету, що виходить за межі кримінальних діянь окремих осіб.

Термін «систематична злочинна діяльність» означає діяльність, що здійснюється особами, які звинувачуються за

пунктом «корупція підприємств» (§ 460.20), який складає три і більше злочинних діянь, які:

А. Були вчинені за останні 10 років до порушення кримінальної справи.

Б. Не є ні окремими випадками, ні настільки пов'язаними в часі та обставинами вчинення, щоб скласти кримінальний злочин чи злочинну угоду, як ці поняття визначені в § 40.10. кримінально-процесуального законодавства.

В. Є або: 1) пов'язаними між собою загальним планом чи схемою, або 2) були вчинені, на них підмовляли, спонукали, їх замовляли та їм заінтересовано допомагали особи, які діяли з суб'єктивною виною та які співробітничали чи брали участь у злочинному підприємстві.

Одним із заходів боротьби з організованою злочинністю є конфіскація. У США є два основні різновиди конфіскації: цивільна та кримінальна.

Конфіскації в цивільному судочинстві підлягає власність, що використовується в злочинній діяльності. Це може бути транспорт, на якому перевозилися контрабандні речі, обладнання, що використовувалося для виробництва наркотиків, гроші, одержані від незаконних угод, власність, придбана в результаті вчинення злочину. Ніякого вироку суду про винність особи в цивільному судочинстві не вимагається.

Уряд, однак, вимагає повідомляти про судовий розгляд для того, щоб будь-яка заінтересована в даній власності особа могла оскаржити конфіскацію.

Конфіскація в кримінальному порядку застосовується до тих осіб, які звинувачуються в рекетирській діяльності або операціях з наркотиками. Федеральний уряд проводить конфіскацію згідно із законом РІКО, а також Комплексним законом про попередження та контроль за наркотиками (Comprehensive Drug Abuse Prevention and Control Act). Конфіскація також передбачена Законом про зловживання наркотиками 1986 року та комплексним законом про контроль над злочинністю 1987 року. В деяких штатах конфіскація передбачена при вчиненні будь-якої фелонії.

Об'єктом конфіскації в кримінальному порядку є власність:

А. Нерухоме майно, включаючи те, що росте на, з'єднано з, та знаходиться на землі;

Б. Матеріальне та нематеріальне особисте майно, включаючи права, привілеї та цінні папери.

Можна зазначити, що законодавство про боротьбу з організованою злочинністю передбачає посилення покарання, спеціальні засоби розслідування, різноманітні стандарти, докази, спрямовані саме на таке розслідування. Ці заходи є в основному процедурними і стосуються конфіскації власності, фондів та прибутку, нагляду за переміщенням осіб та інших заходів персонального контролю, правил збирання показань свідків, методів розслідування та здійснення судочинства.

Необхідними засобами розслідування злочинної діяльності організованих груп, об'єднань, синдикатів є використання у групах інформаторів чи секретних агентів; спонукання члена групи надавати інформацію чи відомості про таку групу чи її членів; підслуховування та запис телефонних розмов; використання підслуховуючих приладів; одержання доступу до банківських рахунків чи документів корпорацій та обмін інформацією між правоохоронними органами.

На сьогоднішній день питання боротьби з організованою злочинністю в Італії регулює декілька законодавчих актів. У першу чергу це Кримінальний кодекс Італії, де вміщено норми, спрямовані на криміналізацію самого факту створення злочинної групи (статті 416, 416¹).

Щодо особи, засудженої за ст. 416¹, обов'язковим є застосування конфіскації майна, яке було призначене для вчинення кримінального злочину, а також майна, що було засобом вчинення, продуктом, прибутком вказаної діяльності. Крім цього, засуджений позбавляється прав, наданих йому в сфері економічної діяльності.

До осіб, засуджених за статтями 416, 416¹ КК Італії, в обов'язковому порядку застосовуються засіб примусу у вигляді встановлення нагляду за особою після відбуття покарання з боку поліції або примусового поселення на певний строк у відповідній місцевості.

Крім Кримінального кодексу Італії існують й інші законодавчі акти, що регулюють питання боротьби з організо-

ваною злочинністю. Наприклад, закон від 27 грудня 1956 року «Про заходи попередження щодо осіб, які являють собою небезпеку для суспільної моралі та громадської безпеки» передбачає, що працездатні старці та дармоїди, а також особи, зайняті в нелегальній торгівлі, або ті, що живуть на доходи від вчинення злочинів, або схильні до діяльності, пов'язаної з одержанням доходів від проституції, контрабанди, торгівлі наркотиками, грального бізнесу, а також особи, що займаються діяльністю, яка суперечить суспільній моралі, — можуть бути застережені поліцією про необхідність змінити свою поведінку.

Закон 1956 року передбачає такі заходи попередження:

А) встановлення спеціального нагляду з боку правоохоронних органів;

В) заборону на проживання у певній місцевості, що застосовується як додатковий захід до встановлення нагляду;

С) поселення у певній місцевості. Таке поселення здійснюється в містах, населення яких не перевищує п'яти тисяч чоловік. Крім цього, в такій місцевості повинно бути розташоване відділення поліції.

У 1965 році, було прийнято інший нормативний акт — Закон «Про заходи проти мафії».

Згідно з цим документом до осіб, що підозрюються у належності до організованої злочинності, також можуть бути застосовані заходи попередження, передбачені Законом 1956 року.

Крім заходу попередження щодо таких осіб за ініціативою правоохоронних органів проводиться розслідування їх майнового та фінансового стану. Мета такого розслідування — встановлення джерела одержання ними грошових та інших прибутків. У ході розслідування з'ясовується також, якими правами володіють такі особи у сфері економічної діяльності. Розслідування стосується не лише особи, що підозрюється у належності до організованої злочинності, а й її дружини, дітей, а також всіх, хто протягом останніх п'яти років проживав з цією особою. Крім того, розслідування проводиться також щодо всіх фізичних та юридичних осіб, з якими підозрюваний займався спільною економічною діяльністю.

За вимогою правоохоронних органів в ході такого розслідування будь-які фірми, підприємства, фінансові установи надають необхідну документацію, яка у порядку, встановленому КПК Італії, може бути вилучена.

У 1982 році було прийнято ще один нормативний акт, який доповнив вказані закони. Це закон від 13 вересня 1982 року № 646 «Про встановлення майнових заходів попередження та про доповнення законів № 1423 та № 575 про створення парламентської комісії з проблеми мафії».

Цей закон крім змін до кримінального та кримінально-процесуального законодавства передбачив також заходи поліпшення оперативної діяльності, що спрямована на боротьбу з організованою злочинністю. Так, з санкції прокурора Республіки співробітники поліції мають право прослухувати телефонні розмови, ознайомлюватися з телеграфними повідомленнями, що стосуються осіб, до яких було застосовано вказані раніше заходи. Одержана в такий спосіб інформація не має доказового значення, але може бути використана в оперативних цілях.

У 1988 році було прийнято Закон «Про надання надзвичайних повноважень Верховному Комісару по боротьбі з мафією». Згідно з ним апарат Верховного Комісара може здійснювати оперативну роботу, а також координувати діяльність спеціальних служб. У МВС Італії було створено секцію, підпорядковану Верховному Комісару, яка здійснює аналіз і обмін даних стосовно діяльності організованої злочинності.

Боротьба з організованою злочинністю в Росії ведеться як за допомогою кримінальної репресії, так і шляхом розробки спеціально-кримінологічних заходів. Новий КК РФ, введений в дію 1 січня 1997 року, має кілька статей, що дозволяють вести боротьбу з організованою злочинністю більш ефективно. По-перше, інноваційний характер має стаття 35 «Вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою домовленістю, організованою групою чи злочинною спільнотою», яка усуває прогалину в праві, вводячи поняття злочинної спільноти, раніше не відоме кримінальному законодавству.

Крім того, сформульовано поняття організованої злочинної групи. Згідно з п.3 ст. 35 КК РФ «злочин визнається вчи-

неним організованою групою, якщо він вчинений стійкою групою осіб, що заздалегідь об'єдналися для вчинення одного або більше злочинів». Можна зробити висновок, що закон визначає тільки три ознаки організованої групи: а) стійкість, б) мету об'єднання в групу – вчинення злочинів; в) попередню змову. Вбачається, однак, що вказаних трьох ознак організованої групи недостатньо, щоб відмежувати її від групи осіб за попередньою домовленістю.

Розширення масштабів злочинної діяльності пов'язано з залученням до неї все більшого числа різноманітних суб'єктів. Ними можуть бути і фізичні особи, і вже функціонуючі організовані групи, і юридичні особи (наприклад ті, через які відмиваються злочинні прибутки). Це підстава створення не просто організованих груп, а злочинних організацій.

Злочинна спільнота – об'єднання організаторів чи керівників, чи інших учасників злочинних організацій, організованих груп, банд, інших осіб для спільної розробки або реалізації заходів по координації, підтримці, розвитку злочинної діяльності відповідних формувань чи осіб або заходів по створенню сприятливих умов для злочинної діяльності осіб, організованих груп, банд, злочинних організацій, а також по організації вчинення тяжких злочинів з вказаною метою.

Як вважають російські кримінологи, при об'єднанні декількох злочинних організацій на добровільній основі, шляхом укладення угоди злочинна спільнота буде мати риси картелю.

При гострій кримінальній боротьбі більш сильна злочинна організація поглинає менш слабку або декілька подібних їй. Така організація за своєю ієрархією має риси синдикату.

Прикладом злочинної спільноти типу картелю може виступати об'єднання декількох злочинних міжрегіональних організацій, метою якого буде проведення єдиної кримінальної політики на території кількох областей. Злочинна спільнота типу синдикат – це злочинна організація, яка здійснює спільну міжрегіональну та злочинну міжнародну діяльність. До таких організацій також належать кримінальні етнічні об'єднання.

Позитивний зарубіжний досвід враховує ст. 210 КК РФ — норма спеціальної дії, що криміналізує сам факт створення злочинної спільноти чи участі в ній:

А) Створення злочинної спільноти (злочинної організації) для вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів, а також керівництво такою спільнотою (організацією) або структурними підрозділами, що входять до неї, а також створення об'єднання організаторів, керівників чи інших представників організованих груп з метою розробки планів та умов вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів — карається позбавленням волі на строк від 7 до 15 років з конфіскацією майна або без такої.

Б) Участь у злочинній спільноті (злочинній організації) або в об'єднанні організаторів, керівників чи інших представників організованих груп — карається позбавленням волі на строк від 3 до 10 років з конфіскацією майна або без такої.

В) Дії, передбачені частинами першою та другою цієї статті, вчинені особою з використанням свого службового становища — караються позбавленням волі на строк від 10 до 20 років з конфіскацією майна або без такої.

Ця стаття доповнює ст. 33 КК, де в п. 4 вказується, що організатором визнається особа, яка організувала вчинення злочину, або керувала його виконанням, а також особа, що створила організовану групу чи злочинну спільноту (злочинну організацію) або керувала ними.

У нормах Особливої частини КК вчинення злочину організованою групою є кваліфікуючою ознакою. У 38 складах злочинів ця ознака вказана окремо, а ще в 34 складах — разом з іншими різновидами злочинних груп.

Не зменшуючи важливості кримінально-правових норм, слід відзначити, що більш перспективними та дійовими заходами боротьби з організованою злочинністю є спеціально-кримінологічні заходи попередження.

До таких заходів можна віднести Указ Президента РФ від 8 жовтня 1992 року «Про заходи щодо захисту прав громадян, охорони правопорядку та посилення боротьби з організованою злочинністю». Згідно з цим Указом виділя-

лись державні кошти на боротьбу з організованою злочинністю.

У 1995 році набрав чинності перероблений та доповнений більш сучасними методами та засобами федеральний Закон «Про оперативно-розшукову діяльність». У статті 6 Закону зафіксовано такі заходи, як оперативне провадження та оперативний експеримент.

Постановою Уряду РФ від 10 березня 1999 року № 270 була затверджена федеральна цільова програма по посиленню боротьби зі злочинністю на 1999–2000 роки. До пріоритетних напрямків входить протидія організованій злочинності. Цільова програма передбачає серед заходів по удосконаленню боротьби з організованою злочинністю розробку державної доктрини боротьби з цим видом злочинів. Однак у сучасній Росії правова база боротьби з організованою злочинністю явно неадекватна характеру і масштабам суспільної небезпеки останньої. До цього часу не прийнято Закон «Про боротьбу з організованою злочинністю», який довгий час узгоджується у вищих ешелонах влади.

І все ж, як зазначається в літературі, незважаючи на певні недоліки в діяльності системи підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю в системі Генеральної прокуратури, МВС, ФСБ та Департаменту податкової поліції, в багатьох регіонах Росії лише вони протидіють організованій злочинності.

В Україні є кілька законів та підзаконних нормативних актів, які регулюють боротьбу з організованою злочинністю. Перш за все це Закон України від 30 червня 1993 року «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та Укази Президента України від 26 листопада 1993 року «Про координаційний комітет по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю», від 21 липня 1994 року «Про невідкладні заходи по боротьбі зі злочинністю», від 5 серпня 1996 року «Про додаткові заходи щодо поліпшення законності та правопорядку», від 17 вересня 1996 року про прийняття «Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996–2000 роки» та деякі інші.

Що стосується самого визначення поняття «організована злочинність», то воно дається тільки в ст. 1 Закону України від 30 червня 1993 року «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», де йдеться, що організована злочинність — це сукупність злочинів, які вчинені у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань. На думку багатьох спеціалістів, для такого законодавчого визначення необхідне тлумачення поняття «організоване злочинне угруповання». Чинне законодавство, а також Проект Кримінального Кодексу України в свою чергу не містить такого поняття. Тому було б доцільним законодавчо визначити цей термін, а також конкретизувати поняття «організована злочинність».

На посилення боротьби з організованою злочинністю спрямовані деякі норми проекту КК України, підготовленого робочою групою Кабінету Міністрів України.

У частині 3 ст.26 проекту Кримінального кодексу України дається точне визначення ознак організатора. Таким є не тільки особа, яка організувала злочин або керувала ним, а й керувала лише його підготовкою, а також створила злочинну групу, здійснювала її фінансування чи організувала приховування злочинної діяльності.

У статті 27 «Вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою або організованою групою або злочинною організацією» розкриваються ознаки саме цих форм співучасті.

Злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в ньому брали участь дві особи або більше, і які попередньо об'єдналися в стійку групу для вчинення одного або кількох злочинів (ч. 3 ст. 27). Це визначення відрізняється від аналогічного в КК РФ (п. 3 ст. 35) тим, що з точки зору авторів проекту, вже дві особи можуть скласти організовану групу.

Частина 4 ст. 27 КК України ідентична ч.4 ст. 35 КК РФ, яка була розглянута нами вище.

До проекту включено також ст. 28 «Відповідальність співучасників», якої немає в чинному КК, та ст. 29 «Відповідальність організаторів та учасників організованої групи чи злочинної організації» та ст. 230 «Створення злочинної організації».

На наш погляд, для ефективної протидії організованим злочинності необхідно криміналізувати не тільки саму діяльність по керівництву злочинною організацією, а й членство в ній. Крім того, тільки кримінально-правових заходів боротьби з організованою злочинністю недостатньо. Потрібна систематична і комплексна робота всіх правоохоронних органів, державних установ, всіх ланок громадянського суспільства, яке буде складовою частиною спеціально-кримінологічного попередження організованої злочинності. Досвід інших країн (США, Італія) свідчить, що необхідне спеціальне законодавство.

Далі розглянемо питання щодо використання в Україні міжнародних договорів по боротьбі зі злочинністю.

Після проголошення незалежності України в нормативно-правових актах була проголошена норма про дію у внутрішньому законодавстві України норм міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких була надана Верховною Радою України. Найбільш авторитетне закріплення ця норма одержала в ст. 9 Конституції України. Однак це положення Конституції, безперечно революційне за своїм значенням, очевидно, ще недостатньо усвідомлене і тому мало застосовується. Воно викликає як в теорії, так і на практиці, значно більше питань, ніж відповідей. Це повною мірою стосується і міжнародних договорів України у сфері міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю.

Аналіз чинного законодавства України, існуючої практики, а також порівняльний аналіз українського законодавства та законодавства країн Західної Європи і США дозволяє дійти висновку відносно того, як можуть застосовуватися в Україні ратифіковані нею міжнародні договори, якою може бути практика їх застосування у відносинах з іншими державами — учасниками цих договорів, а також якими можуть бути тенденції у практиці застосування Україною міжнародних договорів про боротьбу зі злочинністю.

Перш за все, як слід розуміти слова Конституції України про те, що частиною законодавства України є договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

У пункті 32 ст. 85 Конституції України визначена компетенція Верховної Ради України давати згоду на обов'язковість

міжнародних договорів України, але термін «ратифікація», що застосовується в конституційному та міжнародному праві для визначення парламентської правочинності затверджувати міжнародні договори, не використаний. Лише в Законі України «Про міжнародні договори в Україні» така правочинність Верховної Ради визначена як ратифікація. Таким чином, частиною внутрішнього законодавства України згідно з Конституцією України слід вважати перш за все ратифіковані Верховною Радою міжнародні договори, а також ті договори, згода на обов'язковість яких Верховна Рада дала в іншій формі.

Слід також мати на увазі, що не всі з підписаних міжнародних договорів розглядаються Верховною Радою України.

Згідно із Законом України «Про міжнародні договори України» через процедуру ратифікації повинні проходити: «міжнародні договори України, що стосуються прав та свобод людини та громадянина» (ч. 1 ст. 7). Жоден нормативний акт не дає і не може дати повного переліку питань, що мають відношення до прав людини. Який же чинник міг би бути покладений в основу визначення? Які з підписаних міжнародних договорів стосуються прав людини? Було б логічно виходити з розділу 2 Конституції України «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» через те, що цей розділ є найбільш авторитетним в Україні нормативним переліком таких прав і свобод. Враховуючи це положення, договори про боротьбу зі злочинністю безперечно мають безпосереднє відношення до прав людини і тому повинні проходити через процедуру надання згоди Верховною Радою України.

Наступним важливим положенням, що стосується набрання чинності міжнародними договорами про боротьбу зі злочинністю є те, що згідно з Законом «Про міжнародні угоди України» вони можуть бути укладені тільки від імені України (п. б, ч. 2 ст. 2). Тому в Україні навряд чи є можливим передати такі повноваження адміністративно-територіальним одиницям.

Сьогодні в Україні у сфері боротьби зі злочинністю діє кілька десятків міжнародних договорів. Всі вони не мають обмежень щодо можливості їх застосування у боротьбі з

організованою злочинністю. Але в деяких договорах є спеціальна вказівка про вчинення злочину групою осіб та про необхідність враховувати цю ознаку. У Конвенції про попередження злочину — геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1948 року йдеться мова про можливість «змови» з метою вчинення геноциду та про співучасть у вчиненні геноциду (ст. 3). У Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 7 березня 1966 року вказується, що дія конвенції поширюється на випадки вчинення злочину групою чи організацією (п. д ст. 2). У Конвенції про припинення злочину апартеїду та покарання за нього від 30 грудня 1973 року передбачено обов'язок держав притягати до кримінальної відповідальності за вчинення даного злочину членів організацій та установ (ч. 1 ст. 3). У Конвенції про боротьбу із захопленням заручників 1979 року передбачено обов'язок держав співробітничати в попередженні передбачених в конвенції злочинів шляхом вжиття заходів для заборони на їх території незаконної діяльності груп та організацій, які заохочують, підмовляють, організують чи беруть участь у здійсненні актів захоплення заручників (п. а ст. 4). У Конвенції про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних та психотропних речовин 1988 року відмічена небезпека інфільтрації транснаціональних злочинних організацій в урядові механізми (преамбула), а також міститься обов'язок, що згідно із законодавством обставинами, що обтяжують відповідальність, є «участь у правопорушенні організованої злочинної групи, до складу якої належить правопорушник» (пп. а ч. 5 ст. 3), та «участь правопорушника в інших видах міжнародної організованої злочинної діяльності» (пп. б ч. 5 ст. 3). У ряді конвенцій передбачена можливість співучасті у вчиненні передбачених у цих конвенціях злочинів (Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних судів 1970 року та Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 року та ін.).

Аналогічні положення також містяться в міжнародних договорах Ради Європи, до багатьох з яких Україна або вже приєдналась, або незабаром приєднається. Наприклад, Євро-

пейська конвенція про припинення тероризму від 27 січня 1977 року в ст. 1 забороняє вважати низку злочинів, характерних для вчинення організованими групами, як політичні, що ускладнює видачу злочинців. У статті 2 ці ж положення поширюються на учасників груп. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію прибутків, одержаних від злочинної діяльності від 8 листопада 1990 року у ст. 6 передбачає криміналізацію «співучасті, участі в об'єднанні чи змові осіб» з метою вчинення злочинів, вказаних в конвенції.

Однак не всі норми міжнародних договорів України по боротьбі зі злочинністю можуть бути в повному обсязі реалізовані у внутрішньому законодавстві. Це пов'язано як з особливостями правового регулювання питань боротьби зі злочинністю у внутрішньому праві, так і зі специфікою взаємодії міжнародного та внутрішнього права.

Коротко розглянемо особливості правового регулювання питань боротьби зі злочинністю у внутрішньому праві.

Стаття 3 Кримінального кодексу України передбачає підстави кримінальної відповідальності, наслідком чого є те, що в Україні кваліфікація діянь як злочинних можлива виключно на підставі кримінального закону, тобто акту внутрішнього права. Тому будь-який міжнародний договір, що передбачає обов'язок України визнати злочинними ті чи інші діяння, має бути імплементований у внутрішнє право шляхом прийняття Верховною Радою України відповідного закону. Так і відбувається, хоча строки прийняття таких законів суттєво відрізняються. Наприклад, в Україні на сьогоднішній день не передбачена кримінальна відповідальність за рабство та работоргівлю у повному обсязі, як того вимагають чинні в Україні міжнародні договори, хоча, наприклад, Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, що мають спільні риси з рабством, набула чинності в 1957 році. Саме тут виникає перша проблема, що стосується можливості застосування в Україні міжнародних договорів про боротьбу зі злочинністю: деякі з таких угод не можуть бути виконані стосовно притягання до кримінальної відповідальності саме через відсутність необхідних змін в Кримінальному кодексі.

Внесення змін до Кримінального кодексу України на підставі міжнародного договору з урахуванням укладених Україною міжнародних договорів лише частково вирішує питання про виконання договору в цілому. Перш за все, самі зміни до Кримінального кодексу вносяться, враховуючи ті положення угоди, які безпосередньо стосуються ознак складу злочину. Переважна ж більшість міжнародних договорів містить значно більший обсяг зобов'язань, у тому числі і тих, що стосуються процесуальних питань, питань міжнародно-правового співробітництва, які виникають внаслідок приєднання до даного договору.

Однак процес трансформації норм міжнародної угоди в кримінально-правові норми з різних причин не завжди завершується урахуванням всіх особливостей ознак складів злочинів, що формулюються в міжнародних угодах. Особливо це стосується ознак повторності та вчинення злочину групою осіб, хоча деякі міжнародні договори спеціально вказують на ознаку групи. Це — друга проблема забезпечення застосування міжнародних угод по боротьбі зі злочинністю.

Слід зазначити, що в процесі імплементації норм міжнародних договорів часто виникають питання, пов'язані з термінологією, що використовується в міжнародних договорах. У деяких випадках законодавець навмисно або ненавмисно відходить від термінології міжнародного договору. Це пояснюють існуванням внутрішньої правової традиції. Слід, однак, зазначити, що уніфікація термінології в боротьбі зі злочинністю має не менше значення ніж формулювання самих складів злочинів. Відхід від загальноприйнятої термінології може привести до ускладнень при виконанні Україною своїх міжнародних договорів, наприклад, при вирішенні питань екстрадиції. Таким чином, виникає необхідність в узгодженні термінології або в розробці тексту договору, або у випадку приєднання до договору — нормативно встановлювати співвідношення термінів на етапі ратифікації. У цьому є третя проблема, пов'язана з використанням в країні міжнародних договорів про боротьбу зі злочинністю.

У випадках кваліфікації злочинів на підставі статей КК України, прийнятих згідно з міжнародними договорами України, дуже важливим залишається питання про можливість тлумачення норм цих статей з урахуванням відповідних міжнародних договорів.

Формально, згідно з положеннями ст. 9 Конституції України, міжнародний договір залишається частиною внутрішнього законодавства України і після внесення на його підставі змін до законодавства. Інших вказівок ні в Конституції, ні в законах України немає. При цьому, ні в чинному законодавстві, ні в практиці не існує будь-яких роз'яснень щодо можливих колізій між нормами міжнародного договору і прийнятою на її підставі нормою закону. Між іншим виникає можливість як обмежувального, так і розширювального тлумачення такої статті закону з урахуванням дії норми міжнародного договору. При цьому встановлення в законі більш широких, ніж це передбачено в угоді, обмежень при формулюванні складу злочину, за загальним правилом не повинно створювати ускладнень з виконанням обов'язків за міжнародним договором. В іншому разі такі ускладнення обов'язково виникнуть, і суду необхідно буде усувати колізію, що виникла.

У зв'язку з цим було б доцільно законодавчо встановити наслідки імплементації, а саме в тому випадку, коли на підставі міжнародного договору мають бути прийняті відповідні норми закону. При цьому слід мати на увазі, що колізії, про які йде мова, відносяться лише до внутрішнього правопорядку. Так, у разі вчинення злочину, передбаченого ст. 217² КК України, вимога про видачу на підставі Конвенції про незаконне захоплення повітряних судів може бути виконана лише в обсязі обов'язків за Конвенцією (незаконно захоплене цивільне судно, що перебуває у стані польоту), а не за статтею Кримінального кодексу. У законодавстві багатьох країн така проблема вирішена.

В Україні пряме застосування міжнародних угод не має досвіду, і тому розбіжності між нормами, що самовиконуються, і нормами, що не виконуються самостійно, для внутрішнього застосування практично не мають значення.

Як наслідок, імплементація не пов'язана з чинним текстом міжнародного договору. Це — четверта проблема, пов'язана з використанням в Україні міжнародних договорів по боротьбі зі злочинністю.

Що стосується специфіки взаємодії міжнародного та внутрішнього права, то тут також виникають питання, поки що не вирішені в українському законодавстві. Це стосується дії так званих норм міжнародних договорів, що самовиконуються та тих, що не виконуються самостійно, про що частково було сказано вище. Дане питання актуальне саме з дією ратифікованих міжнародних договорів як частини законодавства України. Колізія можлива між нормами міжнародного договору, що самовиконуються, та імплементованими нормами.

Проблема відмивання прибутків незаконного походження якнайтісніше пов'язується з процесом криміналізації суспільно-економічних відносин. Підвищена увага до цих явищ виникла в середині 70-х років. Приводом до цього стало визнання того факту, що прибутки злочинного походження стали засобом нових, більш тяжких злочинів, а одержані в результаті відмивання начебто законні доходи об'єктивно стають основою для створення міцного криміногенного потенціалу у всіх сферах суспільно-економічних відносин, а особливо для організованої злочинності.

За останні роки переважна більшість країн визнала, що відмивання грошей являє собою велику небезпеку не тільки для нормального функціонування фінансово-кредитної системи, але й загрожує демократичним системам влади та управління. Визнано, що відмивання грошей є заключним етапом обертання злочинно одержаного доходу в легальну власність, у результаті чого відбувається суспільно небезпечна концентрація економічної, а з його використанням — і політичної влади в руках, як окремих злочинців, так і їх груп або кланів. Допустити безкарне відмивання грошей — означає зробити вигідним торгівлю наркотиками, ухилення від сплати податків, бандитизм та інші корисливі злочини, які в першу чергу вчиняють організовані групи і злочинні спільноти.

У зв'язку з цим більшість країн на сьогоднішній день розробляють та втілюють у життя схеми та методи протидії відмиванню грошей та передбачили за такі діяння кримінальну відповідальність. Разом з цим, встановлення відповідної кримінально-правової заборони ще не свідчить про створення ефективно діючого механізму боротьби з відмиванням грошей.

Практика шукає й інші шляхи та засоби боротьби з відмиванням грошей. Так, Директива ЄЕС від 10 липня 1991 року «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей» № 91/308/ ЄЕС разом з вказівкою, що «боротьба з відмиванням грошей може бути здійснена головним чином кримінально-правовими засобами», — одночасно констатує, що «кримінально-правовий підхід не повинен бути єдиним засобом боротьби з відмиванням грошей з того часу, коли фінансова система почала відігравати в цьому провідну роль».

Необхідність побудови комплексного механізму протидії легалізації незаконних доходів визначається головним чином складністю самого злочину. Фінансова система в свою чергу безпосереднім чином пов'язана зі здійсненням операцій по легалізації незаконних доходів. Ось чому особливе значення мають ті засоби та механізми боротьби з відмиванням грошей, які здійснюються в самій фінансовій системі. Документальне камуфлювання об'єктів, використання фіктивних юридичних осіб та банківських рахунків, а також інші діяння створюють великі труднощі при виявленні та розслідуванні відповідних злочинних дій. Ось чому є очевидним, що використання лише кримінально-правового підходу при вирішенні цієї проблеми не врегулює питання боротьби з відмиванням грошей у власному розумінні та буде мати однобічний характер.

Слід підкреслити, що багато країн вже сьогодні мають розвинуті правові механізми боротьби з відмиванням грошей. Ці механізми містяться в нормативних актах та включають три основних напрямки, які забезпечують протидію даному явищу:

1. Кримінально-правовий.

2. Економіко-правовий.

3. Адміністративно-правовий (організаційно-управлінський).

Слід також відзначити, що дія нормативних актів, які містять відповідні механізми, спрямована головним чином на забезпечення міжгалузевого співробітництва в боротьбі з відмиванням грошей. Так, вирішення даної проблеми в США пов'язане з прийняттям та дією п'яти нормативних актів:

1. Закону про банківську таємницю 1970 року.

2. Закону від 29 жовтня 1970 року «Про внесення змін до федерального закону про страхування вкладів з питань вимоги від застрахованих банків вести повні записи, а також надавати звіти в Департамент казначейства про проведення відповідних операцій в валюті США».

3. Закону про контроль над злочинністю 1984 року (ОССА).

4. Закону про контроль над відмиванням грошей 1986 року.

5. Закону про посилення кримінального переслідування за відмивання грошей 1988 року.

Кримінально-правові засоби боротьби з відмиванням грошей завжди пов'язані зі встановленням відповідних кримінально-правових заборон. У США відповідна заборона міститься у Законі «Про контроль за відмиванням грошей» 1986 року. Даний документ встановлює два кримінально караних діяння: а) відмивання кредитно-грошових документів та б) вчинення операцій з власністю, одержаною незаконним шляхом. Слід відзначити, що з об'єктивної сторони діяння може бути вчинено як шляхом фінансових операцій, так і шляхом перевезення, відправлення або переказу незаконних грошових коштів. Встановлюється також кримінальна відповідальність за а) сприяння незаконній діяльності, яка пов'язана з незаконними угодами та перевезенням грошових коштів, та б) приховування джерела незаконних доходів. Предметом даного злочинного діяння є як грошові кошти, так і інше майно, що було предметом незаконної угоди. Виходячи з тексту аналізованої норми, відповідальність за вчинення подібних діянь настає лише при наявності у особи, що вчинила вказане діяння, умислу, адже нормами (п. а. ст. 1956) припускається, що особа знає про незаконне походження предмета та, не дивлячись на це,

здійснює операції. Вказані норми поширюють свою дію на фізичних осудних осіб, які досягли віку кримінальної відповідальності. Слід відзначити, що в кримінальному законі не називаються при цьому ознаки спеціального суб'єкта. Певну зацікавленість має також принцип санкції за вчинення цього злочину. У санкції даного злочину, не дивлячись на його складність та багатогранність, відсутні пільгові положення. У вказаній забороні це пояснюється, на наш погляд, тим, що санкція не передбачає законодавчо окресленої мінімальної межі строку та розміру покарання та встановлює покарання у вигляді позбавлення волі строком до 20 років або застосування штрафу до 500 тисяч доларів США.

Економіко-правова сторона протидії відмиванню грошей в США одержує законодавче закріплення в Законі «Про банківську таємницю» 1970 року, а також у вже вказаному законі від 29 жовтня 1970 року та в законі про контроль за відмиванням грошей 1986 року. У даному аспекті передбачається встановлення як відповідних економіко-правових обов'язків фінансових установ при здійсненні фінансових операцій, так і характеристика деяких фінансових процедур та порядку проведення таких операцій. Серед положень можна визначити основні: а) обов'язок фінансових установ зберігати звітну документацію мінімум п'ять років (інформація про будь-яке надання кредиту на суму більше 10 тисяч доларів, зразки підписів, ідентифікаційні номери платників та ін.); б) особливий фінансовий порядок при здійсненні депозитів на суму більше 10 тисяч доларів США (спеціальні звіти: про валютні операції — СТР, про міжнародне перевезення валюти — СМІР та про іноземні банки та іноземні банківські рахунки — ЕБАР); в) встановлення цивільно-правової відповідальності за порушення будь-яких правил при проведенні фінансових операцій чи фінансового обслуговування клієнта на суму більше 10 тисяч доларів США.

Цей механізм містить також і інші положення, які стосуються фінансового співробітництва партнерів, забезпечення правильного виконання різних обов'язків тощо.

Адміністративно-правовий аспект вказаного механізму встановлює та розширює повноваження відповідних поса-

дових осіб, вводить спеціальні посади (інспектор з питань відмивання грошей), розподіляє компетенцію з даних питань та визначає основні принципи співробітництва при виявленні певних злочинів. Так, нормативними актами встановлюються: а) розширення компетенції ряду посадових осіб митної служби та казначейства; б) визначення органів, які мають безпосереднє відношення до протидії відмиванню грошей; в) визначення механізму контролю за банками (апарат ревізора з грошового обігу, Федеральна корпорація по страхуванню вкладів, Правління федеральної системи резервів та ін.).

Таким чином, сукупність методів та засобів охоплює максимально можливі сфери соціальної діяльності, спрямованої на протидію та боротьбу з відмиванням грошей.

В інших країнах (Німеччина, Італія) також існують подібні механізми, які в своїй основі мають декілька підходів у боротьбі з відмиванням грошей. Не дивлячись на те, що законодавчі акти цих країн мають певні особливості, як у викладенні заборон, так і в ознаках складу даного злочину, загальний принцип побудови механізму боротьби з відмиванням грошей залишається незмінним. Він завжди включає якнайменше три складові частини — кримінально-, економіко- та адміністративно-правову.

Чинне кримінальне законодавство України, як відомо, не передбачає норми, яка б встановлювала кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) прибутків, одержаних незаконним шляхом. Найбільш близько до проблеми відмивання грошей підходять склади злочинів, передбачені ст. 213 КК України (набування або збут майна, одержаного злочинним шляхом), та ст. 229¹² КК України (використання в легальному обігу коштів, одержаних від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів). Однак це не вирішує основної проблеми — відповідальності саме за легалізацію (відмивання) прибутків, одержаних у результаті вчинення інших, не менш тяжких злочинів. У даному випадку джерело одержання незаконних доходів безпідставно звужене. Тим більше, що злочини, передбачені даними нормами, спричиняють суспільно небезпечну шкоду

відносинам у сфері суспільної безпеки, суспільного порядку та народного здоров'я. Необхідно підкреслити, що відмивання грошей, маючи власну специфіку, не спричиняє шкоди та не завдає небезпеки саме такому виду відносин. Вчинення такого діяння передусім завдає суспільно небезпечну шкоду фінансово-кредитній системі країни як сукупності суспільних відносин. І саме тому вказаний склад злочину повинен бути поміщений у главу «Господарські злочини» КК України.

Вагомим кроком до вирішення даної проблеми стало включення до проекту Кримінального кодексу України ст. 193, яка містить кримінально-правову заборону на вчинення дій по відмиванню грошей. Вказана норма визнає злочином: «вчинення фінансових операцій та інших угод з грошовими коштами та іншим майном, одержаними зазнаки незаконним шляхом, а також використання таких коштів чи іншого майна в легальній підприємницькій чи іншій економічній діяльності».

Поява вказаної норми супроводжувалась численними дискусіями. Причому, якщо в питанні необхідності криміналізації зазначеного діяння ніяких протиріч не виникало, то відносно об'єктивних та суб'єктивних ознак згаданого складу злочину в науці виникла широка дискусія. Слід визнати, що точки зору з даного питання досить різноманітні, а в деяких випадках діаметрально відрізняються і належать, головним чином до питань визначення об'єкту злочину, кількісних ознак об'єктивної сторони, а також питань визначення джерела одержання незаконних доходів, необхідних для подальшого відмивання. На наш погляд, передбачена редакція ст.193 проекту КК України має пріоритети відносно інших пропозицій по врегулюванню проблеми кримінально-правовими засобами. По-перше, слід погодитися з тим, що вона не протирічить вимогам Віденської конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію коштів, одержаних злочинним шляхом. Цього було досягнуто за допомогою загального характеру самої норми, що дозволило з максимальною повнотою охопити всі можливі прояви даного виду злочину. По-друге, в якості об'єкту злочину норма передбачає суспільні відносини у сфері фінансово-кредитної

системи та нормального режиму господарювання. По-третє, предмет даного злочину правильно визначено як грошові кошти чи інше майно, одержане незаконним шляхом.

Запропоноване деякими криміналістами визначення предмета як прибутків, одержаних злочинним шляхом, не може бути застосоване з таких причин. Вказівка на злочинний характер предмета означатиме, що до порушення кримінальної справи за ознаками відмивання грошей необхідно буде встановити злочинний характер одержання коштів, які були предметом відмивання, а з процесуальної точки зору це може бути зроблено в суді і встановлено вироком суду. Це, відповідно, необґрунтовано затягне розслідування та майбутню конфіскацію злочинних доходів. Визначаючи в свою чергу предмет даного злочину як кошти, одержані незаконним шляхом, — вказана норма дозволить встановлювати їх незаконний характер на більш ранніх стадіях руху кримінальної справи — а саме на стадії попереднього розслідування.

Слід також відзначити, що термін «незаконний» означає не стільки незаконність взагалі, скільки нелегальний характер одержання коштів, відмити які намагається особа. Існують випадки, коли особа, одержавши відповідні кошти законним шляхом, далі порушує встановлений законом порядок легалізації таких коштів і такі кошти, в свою чергу стають незаконними. Так, наприклад, особа, одержавши відповідні кошти законно — ухиляється від сплати відповідних податків шляхом вчинення операцій, спрямованих на приховування об'єкту оподаткування. Така ситуація не повинна охоплюватись відповідною нормою, тому що для наявності відповідальності буде необхідно, щоб сам факт одержання коштів мав незаконний характер. Зазначене ж визначення предмета злочину можна назвати спеціальною конструкцією норми, яка дозволить останній діяти ефективно.

Крім таких питань, уявляється, що з метою підвищення ефективності боротьби з відмиванням грошей взагалі, та кримінально-правовими засобами зокрема до складу майбутньої норми було б доцільно включити пільговий інститут у вигляді можливості звільнення від кримінальної відпо-

відальності та покарання при наявності відповідних умов. Як вже зазначалося, дане діяння являє собою складний та багатогранний процес, розслідування якого супроводжується численними труднощами. Ось чому з метою поліпшення та полегшення не тільки пошуку всіх осіб, які брали участь у вчиненні таких угод, а й відшуканню та конфіскації предмета злочину було б доцільно не притягувати до кримінальної відповідальності особу, яка хоча і брала участь у вчиненні зазначеного злочину, але добровільно заявила про це органам влади та активно сприяла розкриттю злочину та відшуканню предмета злочину.

Окрім вказаних аспектів, у передбачувану норму було б доцільно включити деякі кваліфікуючі ознаки (великий та особливо великий розмір). Оскільки об'єктом даного злочину визнані суспільні відносини у сфері фінансово-кредитної системи, то має значення, які суми доходів, одержаних незаконним шляхом, були відмиті. Назовні явно, що великомасштабні незаконні угоди спричиняють пропорціонально більшу шкоду фінансовій системі, ніж операції на незначні суми. Тому буде доцільним включення даних кваліфікуючих ознак до проекту майбутньої кримінально-правової заборони.

Розробка вказаної норми стала великим кроком до врегулювання проблеми відмивання грошей. Однак, як зазначалося, боротьба з відмиванням грошей однією лише нормою Кримінального кодексу не дасть очікуваних результатів. Вбачається, що і в Україні необхідно створити відповідний механізм боротьби з відмиванням доходів, одержаних незаконним шляхом, який повинен мати кримінально-правовий, економіко-правовий та адміністративно-правовий методи. Така сукупність методів може бути виражена в самостійному, комплексному законі, який подібно до законів США (Закон про контроль над відмиванням грошей) та Німеччині (Закон про виявлення прибутків від тяжких злочинів) стане суттєвим бар'єром на шляху інфільтрації «брудних» грошей в економіку країни.

АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ

Питання боротьби зі злочинністю

Збірник наукових праць

Видається з 1997 року

Випуск 4

Харків
«Право»
2000